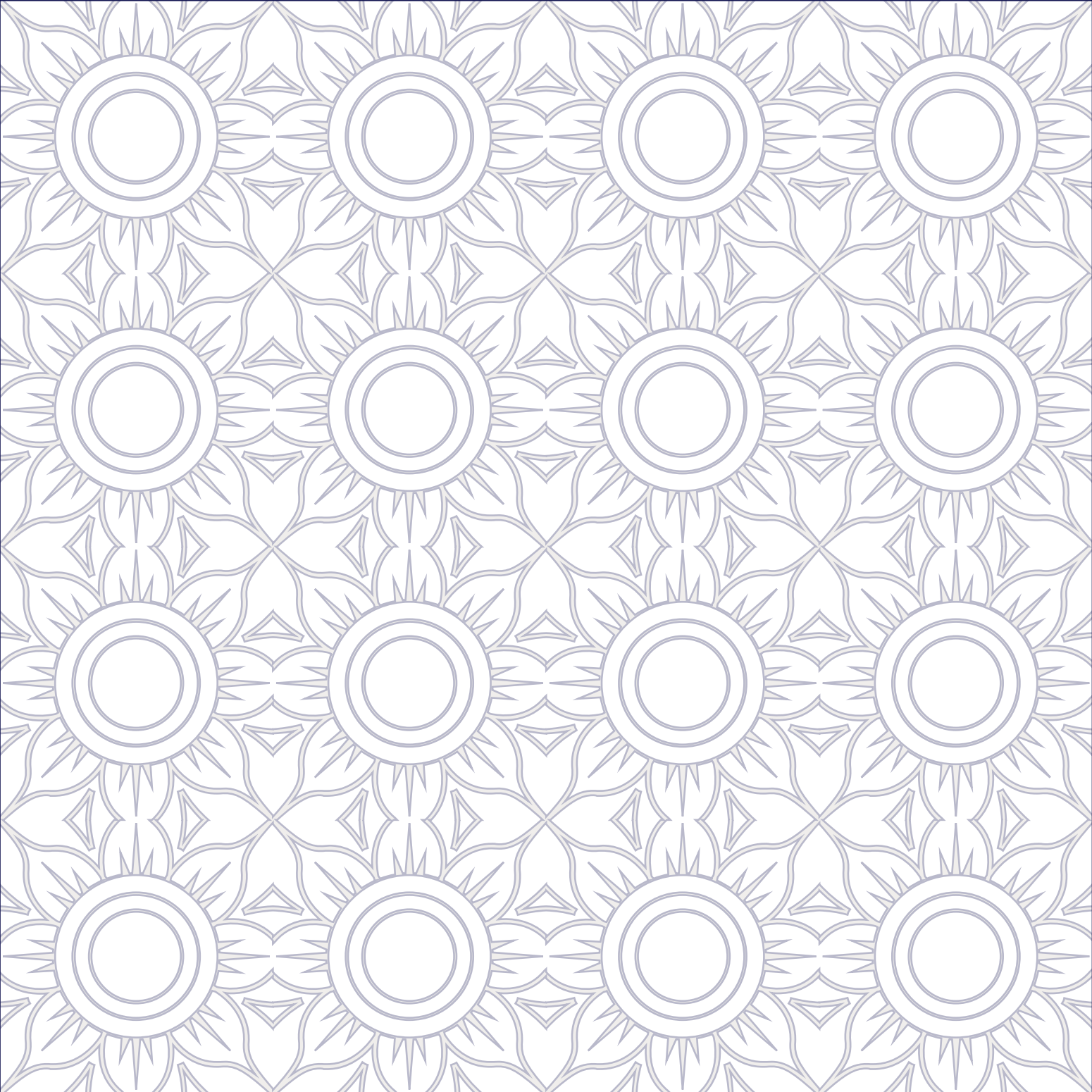

بررسی وام‌دهی همتا به همتا
و ارائه راهکارهایی برای توسعه آن در ایران

الحمد لله
الرحمن الرحيم

گزارش سیاستی

بررسی وام دهی همتابه همتا و ارائه راهکارهایی برای توسعه آن در ایران

شناسنامه گزارش

مشخصات پروژه

عنوان گزارش:

بررسی وام‌دهی همتابه‌همتا و ارائه راهکارهایی برای توسعه آن در ایران

کارفرما:

معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش بنیان ریاست جمهوری

مدیر پروژه:

محمد صادق صارمی

تهیه‌کنندگان گزارش:

روح‌اله ابوجعفری، سید امیرحسین عراقچی، محمد مختاری و حسن خاتمی

ویراستار:

مهرداد شیرقازی

طراح جلد و صفحه‌آرا:

علی قربی

تاریخ تدوین:

مرداد ۱۴۰۴

فهرست

۱. بیان مسئله ۱
۲. اهمیت مسئله ۳
۳. پیشینه، علت‌ها و ریشه‌های مسئله ۸
۴. دسته‌بندی پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه‌همتا بر اساس مدل کسب‌وکار ۹
- ۴-۱. مدل واسطه‌گری اطلاعات ۱۰
- ۴-۲. مدل ترازنامه ۱۱
- ۴-۳. مدل سردفتری ۱۱
- ۴-۴. مدل تنزیل ۱۱
- ۴-۵. مدل اوراق‌سازی دارایی‌ها و واگذاری بدهی ۱۲
- ۴-۶. مدل بازده تضمین‌شده ۱۲
- ۴-۷. دسته‌بندی پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه‌همتا براساس محل مصرف وام ۱۳
۵. تجربیات جهانی در مواجهه با وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا ۱۵
- ۵-۱. آمریکا ۱۵
- ۵-۲. بریتانیا ۱۶
- ۵-۳. چین ۱۷

۶. آسیب‌شناسی و تبیین چالش‌های وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا در ایران ۲۲
- ۶-۱. چالش‌های تنظیم‌گری و قانونی ۲۲
- ۶-۲. چالش‌های زیرساختی و اجتماعی ۲۴
۷. راهکارهای پیشنهادی ۲۴
- ۷-۱. ساماندهی نهادهای تنظیم‌گر برای فعالیت‌های لندتک ۲۴
- ۷-۲. رفع موانع قانونی وام‌دهی همتابه‌همتا ۲۵
- ۷-۳. تقویت نظام اعتبارسنجی در لندتک ۲۵
- ۷-۴. مدیریت ریسک‌های وام‌دهی همتابه‌همتا ۲۶
- ۷-۵. بهینه‌سازی فنی عملیات وام‌دهی همتابه‌همتا ۲۶
- ۷-۶. از سردفتری تا سکوهای دیجیتال: شروع مجوزدهی فعالیت به مدل‌های کم‌ریسک‌تر ۲۶

بررسی وام دهی همتابه همتا و ارائه راهکارهایی برای توسعه آن در ایران

۱. بیان مسئله

در شرایط فعلی اقتصاد ایران، معیشت خانوارها به شدت تحت تأثیر نوسانات اقتصادی و دسترسی محدود به منابع مالی قرار دارد. در این فضا، تأمین مالی خرد به عنوان ابزاری کارآمد برای کاهش فشار اقتصادی بر دهک‌های پایین درآمدی، نقشی حیاتی ایفا می‌کند. با توجه به پتانسیل بالای حوزه‌ی وام‌دهی مبتنی بر فناوری (که از این پس در این سند با عنوان «لندتک»^۱ یاد خواهد شد) در حل مشکلات معیشتی، حل چالش‌ها و مشکلات متعدد کسب‌وکارهای این حوزه می‌تواند اثرات اجتماعی اقتصادی فراوانی برای کشور داشته باشد.

در حوزه لندتک، مدل‌های نوآورانه‌ای مانند پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه همتا^۲ به عنوان راهکاری جایگزین برای تأمین مالی شناخته شده‌اند. وام‌دهی آنلاین همتابه همتا، تأمین مالی آنلاین و وام‌دهی جایگزین همگی به یک مفهوم واحد اشاره دارند. همه این اصطلاحات به پدیده‌ای مالی توجه دارند

1. LendTech

2. Peer to Peer (P2P)

که در طول دهه های اخیر در بازار وام دهی ظهور کرد. به همین دلیل، وام دهی جایگزین را می توان صنعتی جوان تلقی کرد. قبل از ظهور این صنعت، افراد برای دریافت وام، چاره ای جز مراجعه به بانک ها یا اتحادیه های اعتباری نداشتند. با این وجود، گسترش وام های جایگزین سبب تسهیل دسترسی متقاضیان وام به منابع مالی شد.

این مدل ها که عمدتاً از طریق فناوری های مالی (از این پس فین تک)^۱ پیاده سازی می شوند، با حذف واسطه های سنتی و ایجاد بسترهای دیجیتال برای ارتباط مستقیم میان وام دهنده و وام گیرنده، می توانند دسترسی به منابع مالی را تسهیل کرده و هزینه های مالی را کاهش دهند. این نوع از وام بین دوستان، خانواده ها، آشنایان و... رایج است و از آن با نام وام غیررسمی نیز یاد می شود. در واقع، در این حالت افراد برای دریافت وام به اطرافیان خود مراجعه کرده و به سمت اشخاص حقوقی نمی روند. این روش یکی از رایج ترین اشکال وام دهی در جامعه است که افراد به دلایل مختلف مانند کسب حسن نیت از یک فرد بانفوذ، کمک به افرادی که در مضیقه قرار دارند، خرید، کسب سود و... ممکن است بر آن اتکا کنند. افراد یا مشاغل متقاضی وام آنلاین همتابه همتا، ممکن است، استفاده از این روش را به عنوان آخرین راه حل در نظر بگیرند؛ که اغلب به این معنی است که نمی توانند از طریق راه های دیگر مانند بانک ها یا اتحادیه های اعتباری وام دریافت کنند. در نتیجه، سرمایه گذاران در وام های آنلاین همتابه همتا ممکن است در معرض خطر بیشتری از نکول وام گیرنده قرار بگیرند که می تواند به معنای ازدست دادن اصل

1. FinTech

سرمایه‌شان باشد. از آنجایی که وام‌های آنلاین همتابه‌همتا بیمه نمی‌شوند، سرمایه‌گذار در صورت عدم پرداخت وام از سوی وام‌گیرنده، نمی‌تواند خسارت دریافت کند؛ بنابراین این روش، روشی نسبتاً پرریسک است.

یک مسئله در مورد «حل چالش تله‌ی اعتباری» است. در وام‌روزی پرداخت، این احتمال وجود دارد که مشتریان گرفتار تله‌ی اعتباری شده و برای تسویه‌ی بدهی‌های قبل، بدهی‌های جدیدی ایجاد نمایند. یک مسئله مهم دیگر طراحی محیط امن (سندباکس^۱) و ویژگی‌های آن است. با توجه به چالش‌های مذکور، ورود به حوزه وام‌دهی آنلاین مبتنی بر مدل همتابه‌همتا نیازمند بررسی‌های جامع و طراحی راهبردهای دقیق است؛ در غیر این صورت، نه تنها مسئله تأمین مالی حل نخواهد شد، بلکه ممکن است ابعاد جدیدی از مشکلات اقتصادی و اجتماعی را نیز ایجاد کند. از همین رو، تبیین دقیق مسئله و تحلیل علمی ابعاد آن، نخستین گام برای طراحی سیاست‌های مناسب در این حوزه است.

۲. اهمیت مسئله

اهمیت بالایی راه‌اندازی وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا در ایران را باید در مزایای این مهم برای اقتصاد جست‌وجو کرد. مازاد بر این، آمارهای اقتصادی نیز ضرورت این توجه به صنعت مورد بحث را آشکار می‌کنند. وام‌دهندگان آنلاین همتابه‌همتا با حذف واسطه‌های مالی فرصت‌های اعتباری بیشتری را برای کاربران خود فراهم کرده و هزینه‌ی دسترسی به اعتبار را کاهش می‌دهند. مازاد بر این، پلتفرم‌های

1. Sandbox

مورد بحث امکان بهره‌وری از تأمین مالی خرد را برای شرکت‌های کوچک و متوسط^۱ ممکن کرده و آن‌ها را از دیگر روش‌های تأمین مالی و سرمایه‌گذاری بی‌نیاز می‌سازد.

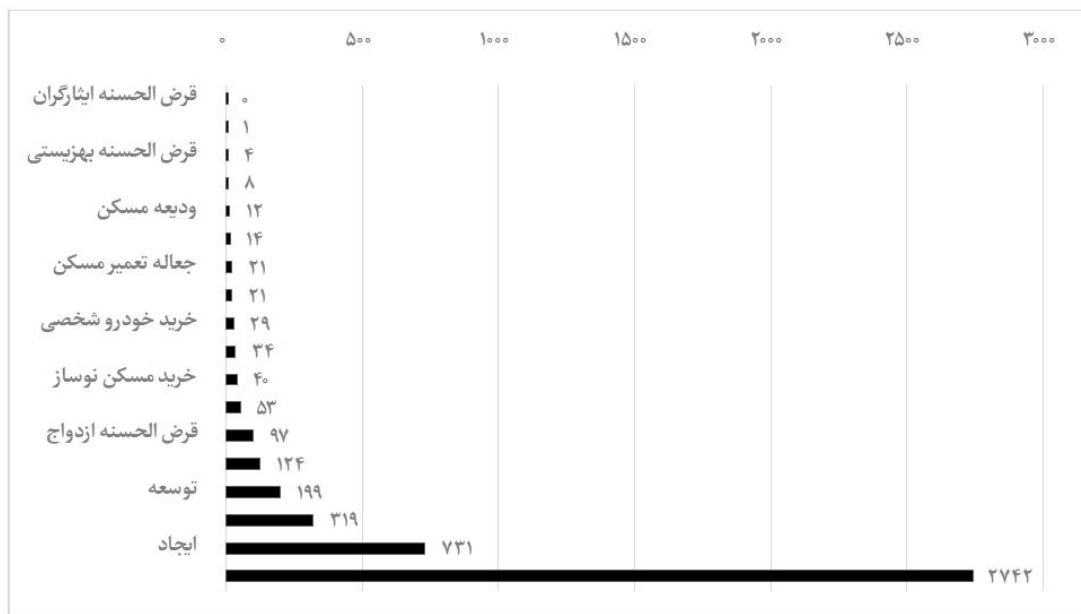
پلتفرم‌های همتابه‌همتا، برخلاف بانک‌ها، صرفاً بر بازار وام‌های کلان تمرکز ندارند. در حقیقت، این دسته از فین‌تک‌ها، به بازارهای نوظهوری که ممکن است به وام‌های کوچک نیاز داشته باشند نیز کمک می‌کنند. یکی دیگر از جوانبی که سبب اولویت اتکا بر وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا به جای وام بانکی می‌شود، ریشه در فناوری دارد. بانک‌ها از قدرت نوآوری زیادی برخوردار نیستند و برای ورود فناوری به سازوکار خود، نسبت به شرکت‌های خصوصی ارائه‌دهنده خدمات آنلاین همتابه‌همتا، ملزم به تحمل هزینه‌های بیشتری می‌باشند. علاوه بر این، هزینه‌ی نهایی اعطای وام نیز برای بانک‌ها بیشتر از پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه‌همتا است. این مهم دو پیامد در پی خواهد داشت. اولین پیامد، بی‌توجهی بانک‌ها به کارآفرینان و کسب‌وکارهای کوچک است. بهره‌مندی اقتصادها از یک مدل توجیه‌پذیرتر برای وام‌دهی نیز دومین پیامد آن می‌باشد. مزیت دیگر وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا ایجاد فرصت سرمایه‌گذاری برای افرادی است که سرمایه‌ی مازاد دارند. در نتیجه، اتکا بر لندتک می‌تواند به رشد اقتصادی کمک کند. مازاد بر این، تأثیر مثبت این پلتفرم‌ها بر روی کارآفرینی و خوداشتغالی نیز به همین نتیجه ختم خواهد شد. وام‌دهندگان در پلتفرم‌های همتابه‌همتا با نرخ‌های بازدهی بالایی روبه‌رو هستند. بر اساس مطالعات انجام شده، گروه اخیر از اوایل تا اواسط دهه پیشین میلادی به بازدهی قابل ملاحظه‌ای دست یافته‌اند و اگر

1. Micro, Small, and Medium Enterprises (MSMEs)

پول خود را در سپرده‌های پس‌انداز بانکی سرمایه‌گذاری می‌کردند به سود کمتری می‌رسیدند. ذکر این نکته که وام‌دهندگان آنلاین همتابه‌همتا، به عادلانه کردن صنعت وام‌دهی برای قرض‌گیرندگان کمک زیادی می‌کنند نیز دارای ضرورت است. به عبارت دیگر، گروه مذکور افراد را به خاطر موقعیت اجتماعی یا مالی‌شان مورد تبعیض قرار نمی‌دهند.

توجه به آمار و ارقام مربوط به تسهیلات اعطایی در سطح کشور نیز درک ضرورت پایه‌گذاری وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا را تسهیل کرده و مؤید نکات فوق است. کل تسهیلات ارائه شده در شبکه بانکی کشور در سال ۱۴۰۱ برابر با ۴,۴۴۸,۵ همت بوده است. این در حالی است که از ۸۲,۵ درصد از کل مبلغ مذکور به تأمین مالی سرمایه‌ی در گردش و طرح‌های ایجاد و توسعه‌ای اختصاص داشته است. شکل ۱ میزان وام اعطایی در سال ۱۴۰۱ را به تفکیک محل مصرف وجوه به تصویر می‌کشد.

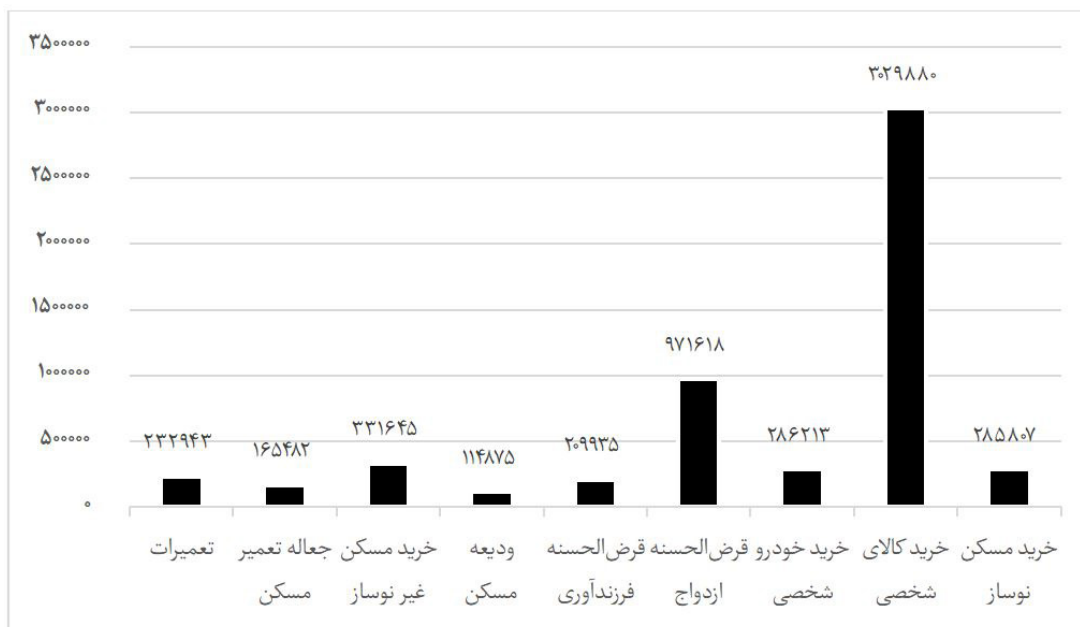

شکل ۱. میزان وام اعطایی در سال ۱۴۰۱ به تفکیک محل مصرف وجوه (ارقام به هزار میلیارد تومان)

بر اساس آمارها، در مجموع ۱۵٫۴ درصد از کل تسهیلات ارائه شده به خانوارها که مصرف کنندگان نهایی به حساب می آیند، تخصیص پیدا کرده است. این مهم، رقمی در حدود ۶۸۵ همت است. شکل ۲ این دسته از وام ها را به تفکیک محل تخصیص، نشان می دهد.

شکل ۲. تسهیلات ارائه شده به خانوارها به تفکیک محل تخصیص (ارقام به میلیارد ریال)

آمارهای ارائه شده، نشان دهنده ی سهم اندک دسترسی خانوارها به منابع بانکی هستند. این در حالی است که تورم بالا و بازدهی بالای دارایی های مختلف سبب افزایش تعداد متقاضیان دریافت وام خرد شده است. طبق آمارهای غیررسمی، در حدود ۶۰ درصد از جمعیت کشور تاکنون از وام بانکی استفاده نکرده اند. این در حالی است که ۴۰ درصد باقی مانده نیز صرفاً موفق به دریافت وام های تکلیفی شده اند. شرایط سخت دسترسی مصرف کننده ی نهایی به وام های خرد و عدم سودآوری این دسته از وام ها برای نظام بانکی را می توان دو مورد از دلایل شکل گیری وضع موجود به حساب آورد. بدیهی است

که توسعه وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا در این شرایط به حل مشکلات جامعه کمک می‌کند. مازاد بر این، در صورت اجرای صحیح این مهم، خدمت مذکور با استقبال جامعه مواجه خواهد شد.

۳. پیشنهاد، علت‌ها و ریشه‌های مسئله

استارت‌آپ‌های متمرکز بر فناوری مالی روند تخریب خلاقانه خود را از یک قرن پیش آغاز و به همین واسطه صنعت مالی جهان را دگرگون کردند. صنعت وام‌دهی از جمله اولین بخش‌هایی بود که از این جریان تأثیر پذیرفت. با این وجود، اولین پلتفرم همتابه‌همتا در سال ۲۰۰۵ میلادی و در انگلستان، با نام تجاری زوپا^۱، فعالیت خود را آغاز کرد. بخش بانکی، به واسطه بحران مالی سال ۲۰۰۸ میلادی، دچار اختلال شد. بانک‌ها تا پیش از این واقعه تا حدی از اعتماد عمومی برخوردار بودند. با این حال، بعد از واقعه مذکور میزان اطمینان افراد به نظام بانکی کاهش یافت و این مراکز با تهدیدی بزرگ روبه‌رو شدند. به دنبال این بحران، بانک‌های شاخص جهان با مشکل کمبود نقدینگی مواجه گردیدند. مازاد بر این، دولت‌ها برای کنترل شرایط اقتصادی، اقدام به وضع مقررات محدودکننده متعددی کردند. در نتیجه، روند توسعه محصولات نوآورانه‌ی متمرکز بر وام‌دهی توسط این مراکز مختل شد. در واقع، در دوران مذکور شرکت‌های اعتباری و وام‌دهی مستقر با خیل عظیمی از الزامات انطباقی در جهت تأیید وام‌ها مواجه شدند. به همین خاطر، فرایند اعطای وام توسط این مراکز به روندی دست‌وپاگیر و زمان‌بر تبدیل شد. در نتیجه، مؤسسات مذکور با چالش‌های مختلفی مواجه بوده و محیط کاری آن‌ها به فضایی محدودکننده تبدیل شده بود.

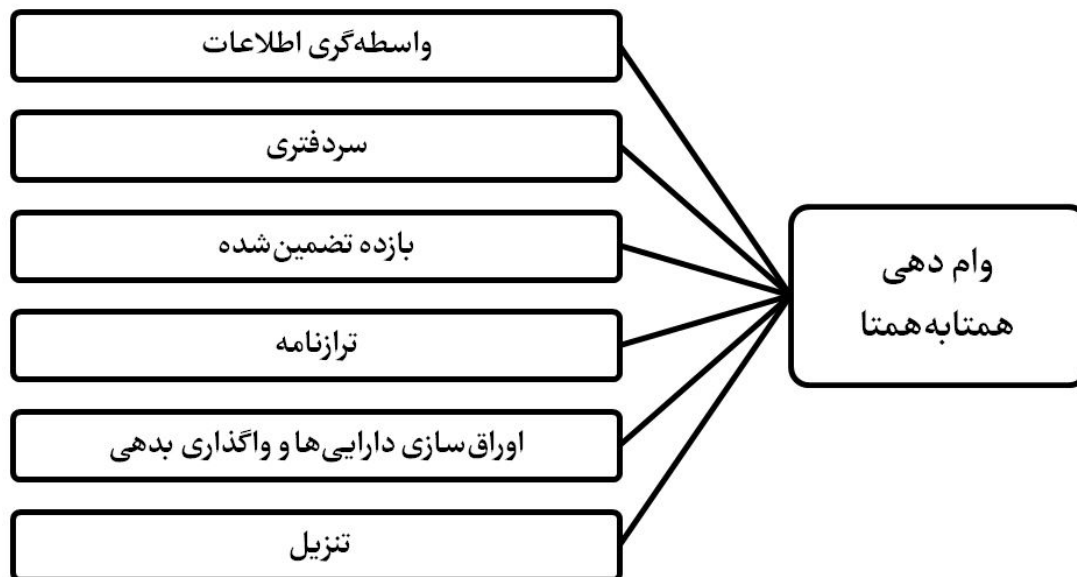
1. Zopa

در همین دوره بود که فین تک‌ها از فرصت ایجادشده استفاده کردند و با اتکا بر نوآوری، به عنوان رقبای بازیگران مستقر وارد عرصه وام‌دهی شدند. این فعالان مدل‌های تجاری^۱ جدیدی را به بازار معرفی کرده و درعین حال پیرو الزامات ارائه‌شده نیز بودند. فین تک‌ها به سرعت محصولات موجود را متحول و خدمات جدیدی را به متقاضیان وام و اعتبار معرفی کردند. این کسب‌وکارها موفق شدند از فرصت‌های موجود در بخش وام‌دهی همتابه‌همتا که درگذشته به آن توجهی نشده بود، بهره ببرند. در واقع، فین تک‌ها وارد بخش‌هایی شدند که مراکز مستقر به دلایل مختلف از جمله حجم اندک معاملات و فرایندهای غیررسمی، از آن‌ها دوری می‌کردند. در طول دهه گذشته، فین تک‌های پرشماری اقدام به عرضه پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه‌همتا کرده‌اند. این کسب‌وکارها انعطاف‌پذیری وام‌های غیررسمی همتابه‌همتا را با شفافیت و اعتماد وام‌های رسمی ترکیب کرده و سبب پر کردن خلأ موجود در بازار وام‌دهی شده‌اند.

۴. دسته‌بندی پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه‌همتا بر اساس مدل کسب‌وکار

به‌طورکلی بر اساس مدل کسب‌وکار، وام‌دهی همتابه‌همتا را می‌توان در ۶ مدل زیر دسته‌بندی نمود (شکل ۳).

شکل ۳. دسته‌بندی وام‌دهی همتابه همتا بر اساس مدل فعالیت

۴-۱. مدل واسطه‌گری اطلاعات

مدل واسطه‌گری اطلاعات^۱ یا حساب تفکیک شده مشتری^۲ ساده‌ترین مدل وام‌دهی همتابه همتاست، در این مدل پلتفرم وام‌دهی، صرفاً اطلاعات متقاضیان وام را در اختیار وام‌دهندگان قرار می‌دهد و وام‌دهنده تصمیم به تأمین یا عدم تأمین مالی تقاضای ارائه شده می‌گیرد. در این مدل منابع وام‌دهنده مستقیم به حساب وام‌گیرنده منتقل شده و وارد حساب پلتفرم نمی‌شود.

1. The Information Intermediation Model

2. Client-segregated Account Model

۴-۲. مدل ترازنامه

در مدل قبل بیان شد که منابع مالی ارائه شده از سوی وام‌دهندگان داخل حساب‌های پلتفرم وارد نمی‌شود و مستقیم به حساب وام‌گیرنده واریز می‌شود؛ اما در مدل ترازنامه^۱، منابع از سوی وام‌گیرندگان به حساب پلتفرم واریز شده و وام از سوی پلتفرم به وام‌گیرنده پرداخت می‌شود.

۴-۳. مدل سردفتری

در مدل سردفتری^۲ ابتدا وام از سوی بانک تأیید و پرداخت شده و سپس تعهد وام‌گیرنده به پرداخت اقساط وام از طریق پلتفرم به وام‌دهندگان فروخته می‌شود و سفته‌های اخذ شده توسط بانک به وام‌دهندگان واگذار می‌شود. در نهایت بازپرداخت اقساط از سوی وام‌گیرنده در اختیار وام‌دهندگان قرار می‌گیرد.

۴-۴. مدل تنزیل

تنزیل یا فاکتورسازی^۳، روشی برای استقراض پول توسط کسب‌وکارها مقابل مبالغی است که از فاکتورهای مشتریان دریافت می‌شود. زمانی که یک کسب‌وکار محصول یا خدماتی را به مشتری یا کسب‌وکار دیگری می‌فروشد، اغلب به صورت اعتباری و قالب یک فاکتور بوده که مبلغ آن قرار است در آینده تأدیه شود. پلتفرم‌های وام‌دهی هم‌تابه‌همتای متعددی وجود دارد که کسب‌وکار با فروش مطالبات خود می‌توانند نقدینگی مورد نیاز خود را تأمین کنند.

1. Balance sheet

2. Notary model

3. Invoice: recourse and non-recourse factoring

۴-۵. مدل اوراق سازی دارایی ها و واگذاری بدهی

در صورتی که مدل فعالیت پلتفرم از نوع حساب های تفکیک شده مشتری نباشد، پلتفرم می تواند با استفاده از ابزار اوراق سازی دارایی^۱ یا واگذاری بدهی^۲ وام های را به فروش برساند. ماهیت این دو روش گرچه یکسان است؛ اما سازوکار اجرایی آن متفاوت می باشد. در روش اوراق سازی این کار از طریق ابزار ویژه مالی^۳ انجام شده و دارایی (که در اینجا همان وام است) در بسته های استاندارد به فروش می رسد؛ اما در مدل واگذاری بدهی این کار خارج از بازار اوراق و از طریق مذاکره و تعامل صورت گرفته و نیازی به استاندارد سازی دارایی ها برای فروش وجود ندارد.

۴-۶. مدل بازده تضمین شده

همان طور که پیش تر نیز بدان اشاره شد، منابع مالی وام دهندگان در معرض ریسک عدم بازپرداخت از سوی وام گیرندگان وجود دارد. از اینرو برخی از پلتفرم های وام دهی همتابه همتا، عنصر ضامن^۴ را به مدل های خود اضافه کرده و بازپرداخت منابع مالی وام دهندگان را تضمین می نمایند. جدول ۱ خلاصه ای از انواع مدل های فعالیت پلتفرم های وام دهی همتابه همتا را نشان می دهد.

-
1. The Asset Securitization Model
 2. The Debt Assignment Model
 3. Special Purpose Vehicle (SPV)
 4. Guaranteed return model

جدول ۱. مقایسه انواع مدل های وام دهی همتابه همتا

مدل	تطبیق	ترازنامه	بانک	تضمین شده	تبدیل دارایی به اوراق بهادار	واگذاری بدهی
واسطه گری اطلاعات	✓	×	×	×	×	×
سردفتری	✓	×	✓	×	اختیاری	اختیاری
بازده تضمین شده	✓	×	×	✓	×	×
ترازنامه	✓	✓	×	×	اختیاری	اختیاری
تنزیل	✓	×	×	×	×	✓

۴-۷. دسته بندی پلتفرم های وام دهی همتابه همتا براساس محل مصرف وام

یکی از رایج ترین دسته بندی ها، دسته بندی بر اساس محل مصرف وام است. شکل ۴ انواع پلتفرم های همتابه همتا را بر اساس محل مصرف وام از یکدیگر تفکیک کرده است.

شکل ۴. انواع وام های همتابه همتا بر اساس محل مصرف

وام های شخصی را می توان به عنوان رایج ترین وام در پلتفرم های وام دهی همتابه همتا معرفی کرد. در حقیقت، اغلب پلتفرم های مذکور این خدمت را ارائه می کنند. این امر از دلایل مختلفی ریشه می گیرد که انعطاف پذیری و کیفیت اعتباری شماری از آن ها هستند. وام اتومبیل نیز نوعی

وام غیررسمی بوده که پلتفرم‌های همتابه همتا به کاربران خود عرضه می‌کنند. همان‌گونه که از اسم این خدمت می‌توان دریافت، هدف از دریافت این وام خرید یا تأمین مالی مجدد یک خودرو است. پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه همتا به طور مداوم در حال پوشش خلأ موجود در تأمین مالی کسب و کارها هستند. در حقیقت، وام‌های کاری ارائه شده توسط این پلتفرم‌ها یکی از اصلی‌ترین نقاط تمرکز آن‌ها بوده و نسبت به وام‌های مشابه بانکی مزایای بسیاری دارد. مخاطبان اصلی این وام‌ها، اغلب شرکت‌های کوچک و متوسط هستند که شانس چندانی برای دریافت وام از بانک‌ها ندارند. فرایند وام‌دهی مسکن یا تأمین مالی مجدد آن همواره با چالش‌های اختصاصی خود همراه بوده است. اگرچه پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه همتا در این عرصه نیز ورود داشته‌اند؛ اما قیمت‌ها و شرایط مورد نظر آن‌ها با استانداردهای موجود در صنعت همچنان اختلاف دارد. با این وجود، چشم‌انداز این دسته از وام‌ها را می‌توان مثبت در نظر گرفت.

وام‌های دانشجویی را می‌توان یکی از مهم‌ترین نقاط تمرکز پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه همتا معرفی کرد. پیدا کردن وام دانشجویی عمل چندان سختی نیست. با این حال، دسترسی به منابع تأمین مالی مجدد وام‌های مذکور برای دانشجویان دشوار است. وام‌دهندگان آنلاین همتابه همتا، در پر کردن این جای خالی نیز در تلاش بوده و پیشنهادات جذابی به مخاطبان خود عرضه کرده‌اند. وام‌های بد بدهی^۱ مربوط به اشخاصی هستند که رتبه اعتباری خوبی ندارند. این اشخاص معمولاً در یافتن وام‌دهنده با چالش‌های متعددی مواجه‌اند و قرض‌دهندگان تمایلی به همکاری با آن‌ها

1. Bad Debt Loans

نشان نمی دهند. پلتفرم های وام دهی همتا به همتا نه تنها در مسیر تأمین مالی به این اشخاص کمک می کنند؛ بلکه، سبب بهبود رتبه اعتباری آن ها نیز می شوند. اهمیت تأمین مالی روند درمان، سیر صعودی دارد. شرایط صنعت درمانی سبب شده که نیاز به تأمین مالی پزشکی روند افزایشی داشته باشد. در همین راستا، پلتفرم های وام دهی همتا به همتا ضمن تمرکز بر هزینه هایی که بیمه آن ها را پوشش نمی دهد، اقدام به عرضه وام های درمانی می کنند.

۵. تجربیات جهانی در مواجهه با وام دهی آنلاین همتا به همتا

پلتفرم های وام دهی همتا به همتا در کشورهای متعددی فعالیت دارند. با این وجود، کشورهای ایالات متحده آمریکا، بریتانیا و چین در این حوزه سرآمد هستند. در حقیقت، بر اساس آمارهای مربوط به سال ۲۰۲۲ میلادی، ایالات متحده آمریکا و چین در کنار یکدیگر ۹۵ درصد از کل بازار جهانی وام دهی همتا به همتا را به خود اختصاص داده اند. چین در این رده بندی در رتبه اول قرار گرفته و آمریکا و بریتانیا به ترتیب، در رتبه های دوم و سوم جهانی قرار دارند. در همین راستا، تجربیات جهانی در مواجهه با وام دهی آنلاین همتا به همتا با تمرکز بر سه کشور مذکور تحلیل می شوند.

۵-۱. آمریکا

رایج ترین مدل تجاری در آمریکا مدل سردفتری^۱ است. در این مدل یک بانک تجاری در فرایند وام دهی دخیل است و با مشارکت خود ریسک این نوع از پلتفرم ها را کم می کند. پلتفرم های متکی بر

1. Notary Model

این مدل تنها به عنوان یک کارگزار عمل کرده و وام گیرندگان و وام دهندگان را به هم متصل می کنند. در این مدل، وام از بانک تجاری نشئت گرفته و توسط آن به متقاضیان اعطا می شود. مرجع مذکور بعد از صدور وام آن را به سرمایه گذاران می فروشد. بر اساس کارکردهای این مدل تجاری، پلتفرم ها رسیدهایی در اختیار هر یک از وام دهندگان قرار می دهند که نشان دهنده ی مقدار پولی است که توسط هر فرد سرمایه گذاری شده است. در زمان بازپرداخت نیز وام گیرنده مبالغ لازم را به بانک تحویل داده و بانک وجه مذکور را به پلتفرم که وظیفه تسویه حساب با وام دهنده را به عهده دارد، منتقل می کند.

۵-۲. بریتانیا

حساب تفکیک شده مشتری^۱ را می توان به عنوان رایج ترین مدل تجاری در بریتانیا توصیف کرد. طبق این مدل، پلتفرم ها صرفاً دریچه ای برای وام محسوب می شوند و بر فرایند جفت شدن^۲ وام دهندگان با وام گیرندگان تسلط دارند. در حقیقت، وام دهندگان در این مدل تجاری به طور مستقیم با وام گیرندگان تعامل دارند. همچنین، هیچ بانک تجاری واسطه ای در روند کارکرد این دسته از پلتفرم ها دخیل نیست. در این مدل تجاری، تأمین مالی با استفاده از روش حراج معکوس^۳ انجام می شود که می تواند دستی یا خودکار باشد. بعد از تحقق این مهم، مبالغ جمع آوری شده به یک حساب بانکی که خارج از دسترس پلتفرم قرار داشته و پلتفرم هیچ حقی بر آن ندارد واریز می شوند. در واقع، پلتفرم در صورت شکست، نمی تواند از این مبالغ برای پوشش طلب های خود استفاده کند.

1. Client Segregated Account

2. Matching

3. Reverse Auction

صنعت وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا چین تحت تأثیر چهار مدل تجاری رایج قرار دارد. در مدل واسطه‌گری اطلاعات^۱، شرکت‌های وام‌دهی همتابه‌همتا، با عرضه‌بستری به عنوان بازار معاملاتی در جهت جفت کردن وام‌دهندگان با وام‌گیرندگان تلاش می‌کنند. پلتفرم‌های مذکور این فرصت را برای کاربران خود ایجاد می‌کنند که ضمن مبادله اطلاعات و شناخت یکدیگر، به تجارت مستقیم با هم بپردازند. مازاد بر این، نرخ بهره در این مدل توسط قرض‌گیرندگان و قرض‌دهندگان تعیین می‌شود. در مدل ضمانت یا مدل بازده تضمین‌شده^۲، نیز پلتفرم‌ها در جهت جفت کردن وام‌دهندگان با وام‌گیرندگان فعالیت دارند. این دسته از پلتفرم‌ها سرمایه‌ی لازم برای صدور وام را جذب می‌نمایند، شرایط و ضوابط وام را تعریف می‌کنند، وظیفه‌ی صدور مستقیم وام را به عهده دارند و بر سرمایه‌گذاری وام‌گیرندگان و بازپرداخت وام‌دهندگان نظارت می‌کنند. ویژگی مهم این مدل تجاری، تضمین سود و اصل پول وام‌دهنده توسط پلتفرم است. پلتفرم‌ها اغلب باتکیه بر شرکت‌های تضمین‌کننده‌ی خارجی این مهم را محقق می‌کنند.

مدل اوراق‌سازی دارایی‌ها، سومین مدل رایج در میان وام‌دهندگان آنلاین همتابه‌همتا در چین است. در این مدل، مؤسسات مالی دارایی‌هایی را که می‌توانند جریان نقدی درآمدی داشته باشند به اجزای متعدد تقسیم و به یک شکل استاندارد از اوراق بهادار تبدیل می‌کنند. ارزش اعتباری این اوراق نیز از طریق منابع داخلی یا خارجی مناسب افزایش می‌یابد. اوراق مذکور در نهایت

1. Information Intermediation Model

2. Guaranteed-Return Model

در بازارهای مالی عرضه و به سرمایه‌گذاران فروخته می‌شوند. در تاریخ بازپرداخت نیز شرکت‌های مذکور، در راستای بازخرید سهم‌های عرضه‌شده اقدام می‌کنند. مدل واگذاری بدهی، چهارمین و آخرین مدل رایج چینی است. تحت این مدل، وام‌دهندگان ضمن بهره‌مندی از همکاری پلتفرم‌ها به متقاضیان موجود وام می‌دهند. وام‌دهندگان مذکور در نهایت حق خود در خصوص مطالبات وام را به سرمایه‌گذاران فعال بر روی پلتفرم وام‌دهی می‌فروشند. به این ترتیب، سرمایه‌گذاران و وام‌دهندگان مبادله مستقیمی با یکدیگر انجام نمی‌دهند. شماری از پلتفرم‌ها برای این که بتوانند پیش از یافتن سرمایه‌گذار برای هدایت وجوه خود از وام‌گیرندگان پشتیبانی کنند از این مدل بهره می‌برند. به دیگر بیان، پلتفرم‌ها در این مدل ابتدا به متقاضیان وام وجوه درخواستی‌شان را پرداخت کرده و سپس با تبدیل وام‌های اعطاشده به دارایی‌های قابل معامله، آن‌ها را به سرمایه‌گذاران می‌فروشند. شایان ذکر است، از میان سه کشور ایالات متحده آمریکا، چین و بریتانیا هر یک سازوکار متفاوتی برای نظارت بر پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه همتا در پیش گرفته‌اند؛ در نتیجه ویژگی‌های بازارهایی که ظهور کرده‌اند، با هم یکسان نیستند. توجه به جدول ۲ آشنایی با نحوه‌ی مواجهه نهادهای تنظیم‌گر^۱ مذکور با پلتفرم‌های مورد بحث را ممکن می‌کند.

1. Regulators

جدول ۱. نحوه مواجهه‌ی رگولاتورها با پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه‌همتا

کشور	مدل تنظیم‌گری	نهاد ناظر	رفتار تنظیم‌گر
ایالات متحده‌ی آمریکا	مدل آمریکا	سازمان بورس و اوراق بهادار، اداره حمایت مالی از مصرف‌کننده و کمیسیون تجارت فدرال	- تقسیم تنظیم‌گران به ایالتی و فدرال؛ ممنوعیت وام‌دهی همتابه‌همتا در برخی ایالت‌ها (مانند تگزاس)، اعمال محدودیت‌هایی برای سرمایه‌گذاران در برخی ایالت‌ها (مانند کالیفرنیا)؛ - پایبندی پلتفرم‌ها به قوانین هر ایالت در صورت فعالیت در بیش از یک ایالت؛ - منع پلتفرم‌های همتابه‌همتا از اعطای مستقیم اعتبار توسط سازمان بورس و اوراق بهادار و رایج بودن مدل سردفتری؛ - الزام پلتفرم‌ها به افشای شفاف شرایط وام و توضیح دلایل رد اعتبارات؛ - ممنوعیت استفاده از روش‌های ناعادلانه وصول بدهی؛ - در مجموع رویکرد محافظه‌کارانه؛ موانع نظارتی برای ورودی‌های جدید و رقابت محدود.
بریتانیا	مدل واسطه‌گری	سازمان رفتار مالی	- ثبت نام پلتفرم‌های همتابه‌همتا به عنوان واسطه مالی و تابع الزامات نظارتی؛ - وجود مقررات مربوط به پیش‌نیاز ثبت نام پلتفرم‌ها و ورود آن‌ها به بازار؛ - وجود مقررات سبک و متمرکز بر نحوه تجارت و فعالیت پلتفرم‌ها، زمینه‌ای برای ایجاد رشد و توسعه بازار؛ - تعامل مستقیم و گسترده سازمان رفتار مالی با شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات همتابه‌همتا، ارائه بازخورد در خصوص قوانین به آن‌ها، امکان آزمایش محصولات جدید در محیط امن نظارتی و مشورت در مورد موفقیت‌ها، محدودیت‌های چارچوب‌های قانونی موجود و ریسک‌های بالقوه فعالان؛ - تبدیل به صنعتی موفق با الگویی موثر و پاسخگویی مناسب به تحولات.

کشور	مدل تنظیم‌گری	نهاد ناظر	رفتار تنظیم‌گر
چین	مدل معاف و تنظیم‌نشده	شورای تنظیم مقررات بانکداری چین	• مقررات متمرکز بر حمایت از وام‌گیرندگان با وجود طبقه‌بندی وام‌دهی همتابه همتا به عنوان بازاری معاف یا عدم تعریف آن در مقررات؛ • طراحی قوانین برای محافظت از وام‌گیرنده در برابر نرخ‌های بهره‌ی ناعادلانه، تأمین اعتبار ناعادلانه و تبلیغات نادرست؛ • گسترش پلتفرم‌های متنوع و رفتارهای پرخطر (به‌ویژه در شرکت‌های کوچک و متوسط) در نتیجه نبود نظارت؛ • سخت‌گیرانه‌تر شدن مقررات اخیر به دلیل مشکلات این نوع کسب‌وکارها؛ • انتظار کاهش تعداد پلتفرم‌ها و افزایش سود پلتفرم‌های سالم توسط فعالان صنعت؛ • استقبال پلتفرم‌ها از افزایش مقررات.

جدول ۳ برای درک بهتر روند مواجهه کشورهای مذکور با وام‌دهی آنلاین همتابه همتا ترسیم شده است. این جدول به مقایسه بهتر عملکرد نهادهای تنظیم‌گر در این زمینه کمک می‌کند.

جدول ۳. مقایسه‌ی رویکرد رگولاتورها در مواجهه با پلتفرم‌های وام‌دهی همتا به همتا

چین	بریتانیا	ایالات متحده آمریکا	ابزارهای تنظیم‌گری
خیر	بلی	خیر	وجود محیط امن
مجوز ارائه‌دهنده‌ی خدمات اینترنتی.	مجوز اِف‌سی‌ای ^۲ (استفاده از مجوزهای موقت نیز رایج است).	مجوز اِس‌ای‌سی ^۱ و مجوزهای ایالتی (پلتفرم‌هایی که بدون مجوز اِس‌ای‌سی کار می‌کنند باید با سرمایه‌گذاران معتبر همکاری کنند).	مجوزهای عملیاتی مورد نیاز
تسهیل‌کننده‌ی وام بانکی به وام‌گیرندگان.	تسهیل‌کننده وام بین سرمایه‌گذاران و وام‌گیرندگان.	تسهیل‌کننده‌ی ارائه‌ی وام بانکی به وام‌گیرندگان (پلتفرم‌ها وام را با استفاده از وجوه سرمایه‌گذاران خریداری می‌کنند).	نقش پلتفرم
بانک	پلتفرم	بانک	مبتکر وام
از نظر قانونی مجاز نیست؛ اما در عمل رخ می‌دهد.	به جز برای سرمایه‌گذاری‌های بدون مالیات مجاز است.	مجاز است؛ اما شایع نیست.	صندوق تأمین ^۳
در مسیر سخت‌گیری.	انطباق‌پذیر.	گسترده و سخت‌گیرانه.	ماهیت مقررات
گرایش به مشارکت دادن مقامات محلی و توانمندسازی خودتنظیمی، الزام به نگهداری پول سرمایه‌گذاران در حساب‌های بانکی.	رویکرد مشورتی.	الزام نگهداری پول سرمایه‌گذاران در حساب‌های بانکی.	شیوه‌های تنظیم‌گری

1. Securities and Exchange Commission (SEC)

2. Financial Conduct Authority (FCA)

3. Provision funds

ابزارهای تنظیم‌گری	ایالات متحده آمریکا	بریتانیا	چین
مزایای مقررات فعلی	حمایت قوی از وام‌دهندگان و وام‌گیرندگان، افشای شفاف داده‌ها.	پاسخگویی به ریسک‌های نوظهور، سازگاری با فعالان بازار.	تشویق رشد پلتفرم‌ها.
موضوعات ناشی از مقررات جاری	فرایند ثبت نام دقیق، ثبت نام‌های جداگانه مورد نیاز در هر ایالت.	راهنمایی مبهم برای تأمین وجوه.	رفتار مشکل ساز.

۶. آسیب‌شناسی و تبیین چالش‌های وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا در ایران

چالش‌های تنظیم‌گری و قانونی و چالش‌های زیرساختی و اجتماعی صنعت وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا ایران را می‌توان به صورت زیر خلاصه کرد.

۱-۶. چالش‌های تنظیم‌گری و قانونی

- به رسمیت شناخته نشدن وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا در ایران؛
- عدم جایابی این نوع از وام‌دهی در قوانین موجود؛
- ممانعت آیین‌نامه بازار متشکل پولی از فعالیت این پلتفرم‌ها؛
- ممانعت تعریف قانونی موجود از عملیات بانکی از شکل‌گیری پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه‌همتا؛
- عدم توسعه کافی نظام ضمانت در کشور؛
- مشکلات استفاده از سفته الکترونیک؛

- نبود هماهنگی بین قوای سه‌گانه؛
- بی‌اعتمادی رگولاتورها به پلتفرم‌های وام‌دهی همتابه‌همتا؛
- امکان تبدیل شدن پلتفرم‌های وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا به مؤسساتی مشابه با بانک‌ها؛
- احتمال بالای نکول سپرده در این پلتفرم‌ها؛
- عدم برخورداری این دسته از لندتک‌ها از توانایی بانک‌ها برای مقابله با رکود اقتصادی؛
- احتمال رقم خوردن ورشکستگی زنجیره‌ای در صنعت وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا؛
- تأثیرگذاری این پلتفرم‌ها بر کارایی سیاست‌های پولی؛
- نظارت‌پذیری اندک این کسب‌وکارها؛
- نامشخص بودن محل مصرف وام‌های اعطایی در این صنعت؛
- ظرفیت قابل‌توجه پلتفرم‌های وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا برای پول‌شویی؛
- چالش تحول دیجیتال؛
- بدبینی فعالان تجاری نظام بانکی نسبت به صنعت وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا؛
- عدم آشنایی فعالان تجاری نظام بانکی کافی با این صنعت؛
- باور به وجود تضاد منافع میان بانک‌ها و وام‌دهندگان آنلاین همتابه‌همتا؛
- توانایی پلتفرم‌های صنعت مورد بحث در ایجاد اختلال برای روند کارکرد بانک‌ها؛
- توانایی پلتفرم‌های وام‌دهی آنلاین همتابه‌همتا در جذب منابع این مؤسسات مالی.

۶-۲. چالش‌های زیرساختی و اجتماعی

- دشواری مدیریت ریسک برای فعالان صنعت؛
- آشنایی ناکافی فعالان صنعت با روند سرمایه‌پذیری؛
- ضعف فعالان صنعت در اعتبارسنجی؛
- محدودیت و اطلاعات اندک فعالان صنعت در رابطه با نحوه‌ی وصول مطالبات؛
- شناخت کم فعالان صنعت در خصوص سازوکار بانکی و نحوه‌ی اجرای آن؛
- عدم دسترسی به منابع اطلاعاتی بانک‌ها جهت تعیین رتبه اعتباری متقاضیان وام؛
- کیفیت نامناسب اینترنت؛
- دانش ناکافی فعالان صنعت نسبت به وام‌دهی آنلاین همتابه همتا و مدل‌های تجاری آن؛
- ناآشنایی جامعه با وام‌دهی آنلاین همتابه همتا.

۷. راهکارهای پیشنهادی

۷-۱. ساماندهی نهادهای تنظیم‌گر برای فعالیت‌های لندتک

- باتوجه به بین بخشی بودن فعالیت‌های لندتک و وام‌دهی همتابه همتا می‌توان با استفاده از ظرفیت‌های کارگروه ویژه اقتصاد دیجیتال یا شورای ملی تأمین مالی تعریف شده در قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت که مراحل پایانی تصویب خود را می‌گذارند، فعالیت‌های این حوزه را ساماندهی نمود.

- تشکیل کمیسیون مشترک با بانک مرکزی به عنوان تنها مرجع تنظیم‌گر در حوزه عملیات پولی و کمک به تدوین آئین نامه‌ها و دستورالعمل‌های لازم برای تسهیل فعالیت لندتک‌ها در ایران.

۲-۷. رفع موانع قانونی وام‌دهی همتابه‌همتا

- رایزنی با دستگاه‌های متولی از جمله بانک مرکزی و قوه قضائیه در جهت تفکیک عملیات وام‌دهی همتابه‌همتا از سپرده‌پذیری.
- تعریف مجوزهای طبقه بندی شده، در تأمین مالی همتابه‌همتا و بهره‌گیری از تجربه موفق تأمین مالی جمعی تحت نظارت سازمان بورس اوراق بهادار از طریق تعامل با دستگاه‌های ذی‌ربط.

۳-۷. تقویت نظام اعتبارسنجی در لندتک

- بسترسازی برای تجمیع و استفاده از داده‌های غیر مالی موجود در کسب‌وکارهای فعال در این حوزه به منظور افزایش پوشش اعتبارسنجی برای کسانی که موفق به دریافت وام از نظام بانکی نشده یا سابقه اعتباری آنها به دلیل گذشت زمان از بین رفته است.
- رایزنی با دستگاه‌های ذی‌ربط برای به رسمیت شناختن اعتبارسنجی شرکت‌های دانش‌بنیان فعال در حوزه لندتک از مشتریان.

۴-۷. مدیریت ریسک های وام دهی همتابه همتا

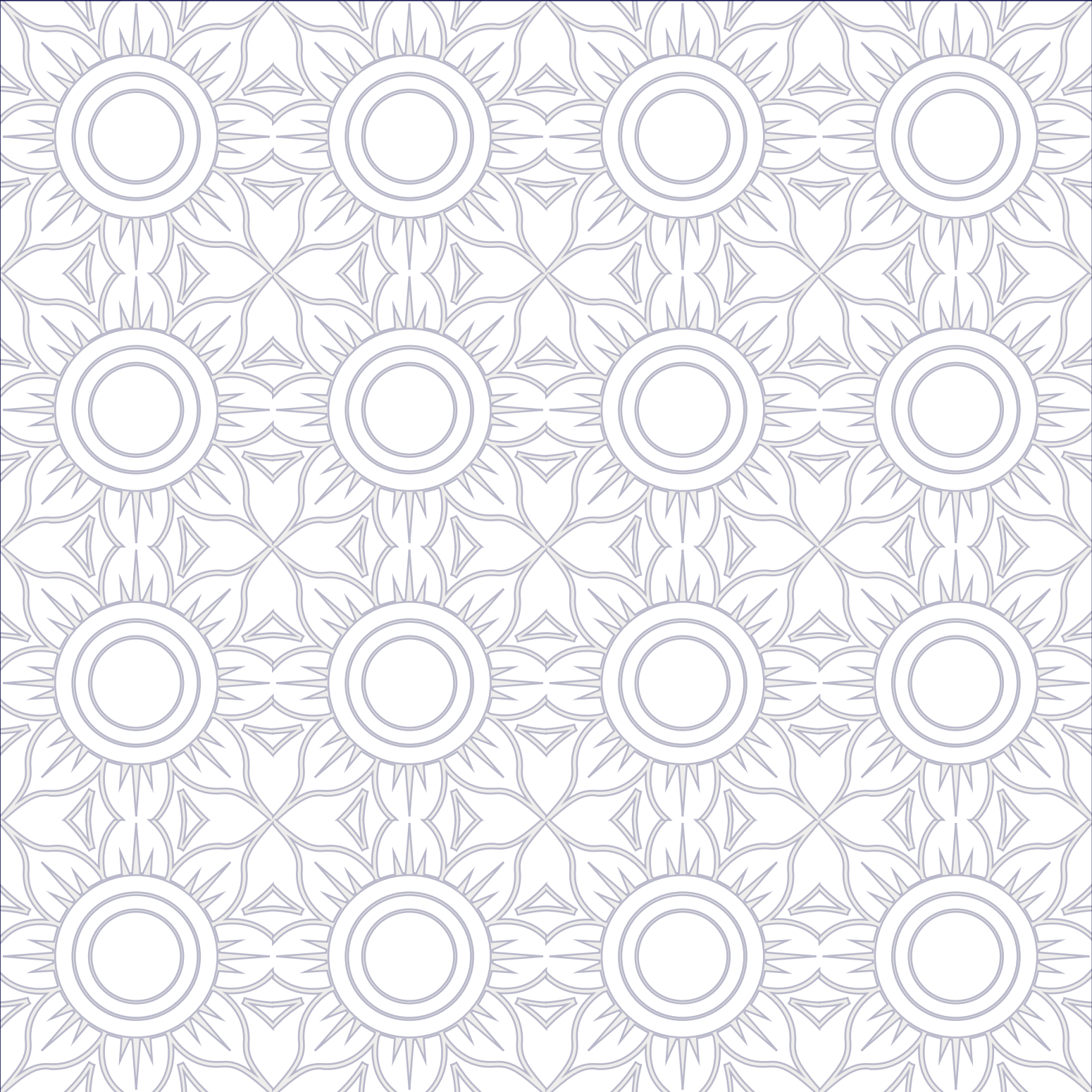
- طراحی یک نظام جامع رگولاتوری با در نظر گرفتن محدودیت مدل های کسب و کار توسط پلتفرم ها، الزامات مجوز، الزامات نگهداری، الزامات افشای اطلاعات، و محدودیت های میزان وام ...
- بهره گیری از محیط های آزمون برای ارزیابی دقیق تر ریسک های عملیات وام دهی همتابه همتا. یا ایجاد محیط های آزمون با همکاری دستگاه های ذی ربط برای ارزیابی دقیق تر ریسک های عملیات وام دهی همتابه همتا.
- کمک به شکل گیری نهادهای ضامن برای پوشش ریسک های عملیات وام دهی همتابه همتا.

۵-۷. بهینه سازی فنی عملیات وام دهی همتابه همتا

- ایجاد و بهره گیری از محیط های آزمون برای شناسایی دقیق تر جزئیات فنی عملیات وام دهی همتابه همتا، نظیر تسویه سرمایه، امضای قرارداد الکترونیکی، رتبه بندی اعتباری و محدودیت چک، انتشار و تطبیق اطلاعات، مدیریت پس از وام، مدیریت خدمات پس از فروش، مدیریت مشتری و تجزیه و تحلیل داده ها و احراز هویت.

۶-۷. از سردفتری تا سکوهای دیجیتال؛ شروع مجوزدهی فعالیت به مدل های کم ریسک تر

- طبقه بندی مدل های وام دهی همتابه همتا بر اساس سطح ریسک و ارائه مجوزهای طبقه بندی شده برای مدل هایی با ریسک کمتر، مانند مدل سردفتری در وام دهی همتابه همتا، به منظور کاهش ریسک های عملیاتی و افزایش اعتماد به این پلتفرم ها.

گزارش سیاستی

اندیشکده فاینوتک با هدف توسعه و تقویت زیست بوم فناوری های مالی (فینتک) و حمایت از نوآوری های اقتصادی در کشور تأسیس شده است. این اندیشکده با بهره گیری از پژوهش های مسئله محور، تحلیل روندهای جهانی و استفاده از ظرفیت نخبگان و متخصصان، به شناسایی چالش ها و فرصت های حوزه فینتک می پردازد و راهکارهای نوآورانه و سیاست های کاربردی را برای توسعه فناوری های مالی ارائه می دهد. بررسی نقاط گلوگاهی اقتصادی از اولویت های اصلی فعالیت های فاینوتک است که موجب ارتقای کیفیت تصمیم گیری و افزایش اثرگذاری در سطح ملی می شود و زمینه ساز رشد پایدار در عرصه فناوری های مالی خواهد بود.

اندریشکده توسعه زیست بوم
فناوری های مالی (فاینوتک)
پژوهشکده مطالعات فناوری

تهران - خیابان ستارخان - خیابان حبیب اله
تقاطع خیابان سروش یکم - پلاک ۹۶

www.tsi.ir

پژوهشکده
مطالعات فناوری

